

Overload – requiem for de stressede sjæle

Odense Teater

Af *Susanne Hjelm Pedersen*

En skarp og sanselig montage om stress

På Odense Teater er man ikke bange for at satse på flere fronter i én og samme forestilling.

Overload er således både teatrets første forestilling i en række af kommende teaterstykker, der inddrager borgerenes fortællinger, og samtidig er det instruktør Liv Helms praktikopgave, da hun stadig er under uddannelse på Statens Scenekunstscole. Oveni i hatten kommer dertil, at forestillingen gerne vil udfordre teatermediet ved at tage replikkerne fra skuespillerne og i stedet skabe et requiem bestående af lyde, stemmer og korpassager.

Kan det overhovedet gå godt? – Det korte svar er ja, overordentligt godt.

Vandring gennem liminale rum

Overload starter i billetsalgs-foyeren på Odense Teater. Her står publikum tæt samlet, da forestillingslederen giver alle besked om at følge med til Uteater, der har indgang på bagsiden af teatret. I nogenlunde samlet flok begiver vi os af sted ned langs ydersiden af Odense Teater forbi skraldecontainere og over ujævne brosten. Langsomt fyldes Uteaters lille kælderscene op af tilskuere, der arrangerer sig omkring en højtaler, der er monteret på et stativ midt i rummet. På væggen bag højtaleren hænger en oplyst ramme med et afrevet, håndskrevet papir i.

Da alle står tæt i det lavloftede rum, lyder instruktør Liv Helms stemme fra højtaleren. Liv Helm fortæller, hvordan hendes mor blev ramt af stress og i sit mørkeste øjeblik producerede den nærmest ulæselige seddel på væggen sammen med hundredevis af andre sedler – denne oplevelse blev startskuddet til forestillingen *Overload*. Og stress er netop

forestillingens altoverskyggende tema. En tilstand eller i værste tilfælde sygdom, der netop nu synes at hærge vores vestlige, privilegerede verden som en epidemi.

Højtaleren afmonteres herefter, og anført af forestillingslederen glider publikum videre ind i selve teaterbygningens dyb. Ad lange gange med skabe og kasser fyldt med rekvisitter og teknik føres vi, mens lydmontager strømmer fra vilkårlige rum; jeg synes, jeg hører termen 'omstillingsparathed' i mylderet af ord.

Denne vandring gennem og ophold i et liminalt rum, før vi træder ind i selve teaterrummet, er senest set på Aarhus Teater i forestillingen *Hjertet skælver*. Her ønskede instruktør Simon Staho at skabe en overgang til selve forestillingen, der gjorde tilskueren parat til at modtage værket og være tilstede i teaterrummet.

I *Overload* kan der tænkes mange andre praktiske og kunstneriske grunde til, vi først skal på Uteater og dernæst føres gennem teatrets gange – blandt andet at forestillingen er et samarbejde mellem Uteater og Odense Teater, eller det er en mulighed for at sætte lyduniverset i spil tidligt og på en anderledes måde. Men faktisk giver denne 'vandring' også god mening for netop *Overload*, hvis man ser det gennem Simon Stahos optik om at gøre tilskueren parat til at modtage værket. Turen rundt om teatret og den udforskende rejse gennem gangene hjælper tilskueren til at stille ind på situationen og de sanselige påvirkninger i nuet og dermed lade andre elementer ude, som normalt stjæler opmærksomhed og potentielt skaber stress i kraft af deres mangfoldighed.

Vi ender i scenerummet Værkstedet, hvor publikumsrækkerne er opstillet i hesteskoform.

Som tegn på at forestillingen nu er 'tilstede' her, monteres højtalere fra Uteater på et stativ midt i rummet, og forestillingen begynder herefter med et korarrangement over sætningen: "Det var ikke sådan her, jeg forestillede mig, mit arbejdsliv skulle stoppe".

Scenografi og spillestil

Det lydlige univers sætter også eftertrykkeligt aftryk i scenografien. Foruden højtalere på stativet i midten af rummet står der tre store, sorte højtalere på gulvet, og i loftet hænger utallige små runde højtalere i firkantet formation. Herudover er rummets udtryk skrabet. Langs bagvæggen er der en bænk, som spillerne kan benytte, og i det ene hjørne står der et sminkbord med diverse rekvisitter.

Kostumer er der ikke mange af. Forestillingens forskellige karakterer illustreres forholdsvist simpelt med en skjorte hér, et tørklæde dér, eller når det går vildt for sig; en dragt med vatterede hofter og bryster.

Den sceniske præmis for forestillingen er lyd – heraf undertitlen "requiem for de stressede sjæle". Foruden det scenografiske udtryk og et lydligt univers med sin egen særlige rytme og tilbagevendende lyde, der illustrerer stressens påtrængende væsen, leverer forestillingens soundscape også langt størstedelen af replikkerne. Kun sjældent er de egentlige ord, som fortællingerne består af, lagt i munden på de tre skuespillere Sofia Saaby Mehlum, Mikkel Bay Mortensen og Peder Holm Johansen.

I stedet ledsager de tre spillere langt hen ad vejen de indspillede replikker med et stærkt fysisk spil. Denne brug af det fysiske som illustration og ekspressivt udtryk snarere end en direkte realistisk underbygning af replikkernes udsagn understreges allerede i første scenarie, hvor Peder Holm Johansen i skikkelse af en jobkonsulent ledsager et stresspåvirket raserianfald med voldsomme bevægelser, der har en egen rytmisk, gentagende energi, som blot forstærker budskabet i billedet: et raseri ude af proportioner, der fodres gennem

stressen.

Videre bruges den fysiske spillestil som en illustration af den stressramtes sindstilstand, da Mikkel Bay Mortensen bærer en af de store sorte højtalere på skuldrene som stressens tyngende byrde.

Også Sofia Saaby Mehlum illustrerer virkningsfuldt det krævende arbejdslivs påvirkning gennem fitnessøvelsen 'planken'. Hun holder den anstrengende stilling imponerende længe, imens hun formår at fremsige slagkraftige replikker.

På denne måde bliver spillerens fysiske ageren ikke en én til én formidling af dét, replikken siger i sig selv, men forsyner i stedet fortællingerne med ekstra lag, der giver dybde og formår at trænge længere ned i stressens essens og det prætentiose arbejdslivs kropslige og mentale konsekvenser.

Forestillingens dramaturgi

Dramaturgisk er forestillingen bygget op som en collage, hvor flere menneskers beretninger flettes sammen – dog uden nogensinde at interagere direkte.

Vi møder blandt andre den effektive medarbejder, der mener, hun kan klare alt. Det illustreres ved en boldmaskine, der hurtigt spytter gule bolde ud, som hun forsøger at fange. Hun gør et ihærdigt forsøg, men det er dømt til at mislykkes. Scenen fungerer også som et billede på, at det ikke er den gode medarbejders utilstrækkelighed, der er problemet, men nærmere arbejdsystemet, der bliver ved med at kræve opmærksomhed og uddelegere endnu flere opgaver.

En anden slående karakter er læreren, der gennem en skriftlig meddelelse pludselig bliver udnævnt til pædagog – hans protester bliver mødt med svaret: "Det aftaler du med dit team". Den fjerne meddelelse udsendes 'kafkask' gennem højtalere til den talende og kontaktsøgende Mikkel Bay Mortensens lærer.

Også Peder Holm Johansens fornævnte jobkonsulent er værd at bemærke endnu

engang. I kraft af sin stilling kan han nemlig fremstille de to måske mest gængse syn på stress på samme tid; på den ene side ser han de arbejdsløse og stressramte komme ind på jobcentret, og tænker, ”er det nu så slemt?” og ”er det ikke bare pjæk?”. På den anden side er det selvsamme jobkonsulent, der ender med at smide arbejdscomputeren ud af vinduet, før han selv forsvinder i stressens dybder.

Undervejs varieres der med forskellige midler. For eksempel slukkes alt lys i salen for et øjeblik, og i dette mørke fristes i hvert fald jeg som tilskuer til at kigge ind ad og gentænke, hvordan jeg forholder mig til mit arbejde. Det er også i øjeblikke som disse, det lydige univers står særligt klart frem, og sanserne skærpes.

Selvom forestillingen altså er en sammenstilling af forskellige uafhængige historier om stress, har den dog også sin egen indbyggede progression, hvor de fremstillede karakterer bliver mere og mere påvirkede af stress. Hen imod slutningen er det visuelt illustreret med hvid sminke på skuespillernes ansigter.

Man kan altid spørge, om en sådan collagedramaturgi kan undvære et par kapitler. Det kan *Overload* måske godt, men jeg kedede mig på intet tidspunkt i de fem kvarter, forestillingen varede.

Afslutningsvis når fortællingen hele cirklen rundt, da en højtaler endnu engang sender Liv Helms stemme ud i rummet. Hun genfortæller en situation, hvori hun hjælper moderen med en jobansøgning på den anden side af hendes sammenbrud. Sigende for vores arbejdskultur vælger Liv Helm og moderen ikke at skrive noget om stressforløbet i ansøgningen.

Ved siden af collagedramaturgien dyrker forestillingen en metafikcionalitet og gennemsigtighed igennem hele forestillingen – fra da Liv Helm introducerer forestillingen over højtaleren i Uteaters sal til midt inde i forestillingen, da hele holdet inklusiv tekniske afviklere præsenteres. Og det er da heller ikke hvem som helst, Sofia Saaby Mehlum

portrætterer i tidligere omtalte plankeøvelse; det er nemlig sig selv og sit altopslugende erhverv som skuespiller.

Virkelighedens materiale og autobiografisk metode

Metafikcionaliteten går fornemt hånd i hånd med det faktum, at forestillingen bygger på interviews med borgere i Odense, og skæbnerne i *Overload* er derfor uddrag af virkelige liv levet i Region Syddanmark, hvor hver fjerde indbygger beskriver deres stressniveau som højt. Det er den største andel noget sted i Danmark. På denne måde skriver *Overload* sig ind i en trend, der har vokset sig større og bredere i dansk teater gennem det sidste årti, og som kan kaldes teater inspireret af virkeligheden. I Odense bruges virkeligheden direkte og relevant, men omdannes sikkert til æstetisk og teatralt sprog gennem lyd og fysik.

Men *Overload* tager brugen af virkelighedens dokumentariske materiale et skridt videre og bevæger sig dermed samtidig på kanten af en ny, begyndende trend i dansk teater: autobiografisk teater. Det måske mest omtalte eksempel på denne form for teater er Hassan Preislers *Brunmands byrde*, som havde premiere på Aarhus Teater i efteråret 2014 (samproduktion med Sort/Hvid).

I *Overload* fokuseres der dog ikke udelukkende på ophavskvindens egne erfaringer, men i stedet for bruges disse som en ramme til at spille temaet stress op imod og forklare forestillingens tilblivelsesproces med. På denne måde bruges det biografiske materiale nærmere som det ses i autoetnografien hos for eksempel den cubansk-amerikanske etnograf Ruth Behar. Det autobiografiske bliver en ramme, som både gør det udforskede område personligt, men også derigennem alment og måske vigtigst af alt sætter noget på spil for ophavskvinden, der på den måde blotter sig selv i udforskningens navn og slår søm igennem ideen om objektivitet – noget, der både er passende for humanistisk videnskab,

som (auto)etnografien er en del af, og for kunst.

Jeg vil faktisk hævde, at Liv Helm via sine egne erfaringer med stress i familien og videre ved at gå ud og indsamle interviews fra borgere rent metodisk har arbejdet autoetnografisk og dernæst har omformet stoffet til en æstetisk fremstilling af et komplekst, aktuelt sociologisk problem. For mig skaber det en stærk og synlig relation mellem proces og produkt, der motiverer og begrundrer forestillingens ærinde ærligt og vedkommende.

Afslutningsvis vil jeg vende tilbage til denne anmeldelses udgangspunkt: Hvad sker der med en forestilling, når man involverer borgeres fortællinger, en instruktør under uddannelse og tager replikkerne ud af skuespillernes mund for i stedet at skabe et auditivt requiem? – I dette tilfælde bliver det til sanseligt og tankevækkende teater i en skarp og stram iscenesættelse fyldt med lyd, fysik og metode. Med præmissen lyd som scenisk udgangspunkt spiller *Overload* på samtlige af teatrets tangenter og skaber et rum med plads til både oplevelse og refleksion.

Odense Teater, Værkstedet 30.oktober til 20. november 2014, instruktion: Liv Helm, Komponist: Matilde Böcher, medvirkende: Sofia Saaby Mehlum, Mikkel Bay Mortensen og Peder Holm Johansen, forestillingen er støttet af EU's kulturprogram THEATRON.

Susanne Hjelm Pedersen

Kandidatstuderende ved afdelingen for Dramaturgi på Aarhus Universitet og er pt. i gang med at skrive speciale om dansk samtidsteater og -dramatik. Hun arbejder sideløbende på Uddannelserne ved Aarhus Teater som dramaturg og underviser.
